

cythemie al dan niet was gecorrigeerd. Bij onbehandelde patiënten (24 operaties) kwamen 20 maal complicaties voor en negen van hen overleden. Patiënten die langer dan vier maanden met goed resultaat waren behandeld (aderlatingen, veelal ook toediening van cytostatische middelen) hadden een zo goed als normaal aantal complicaties (1 op 16 operaties). Dit aantal steekt gunstig af bij dat van onbehandelde patiënten. De schrijvers maken aannemelijk, dat voor een optimaal resultaat niet alleen het hematocrietgetal normaal (lager dan 52 pct) moet zijn, maar ook het aantal trombocyten. Haastig uitgevoerde aderlatingen kort voor een operatie zullen, gezien de daardoor uitgelokte trombocytose, weinig lonend zijn. Zij bevelen aan, zo mogelijk behandeling met een cytostaticum aan een operatie te doen voorafgaan.

Literatuur: WASSERMAN, L. R. en H. S. GILBERT (1963) *New Engl. J. Med.* **269**, 1226.

W. H. BIRKENHÄGER

Verloskunde en vrouwenziekten

Selectieprogramma voor toekomstige vrouwelijke astronauten. — BETSON en SECREST (1964) maken zich zorgen over de selectie van toekomstige vrouwelijke astronauten. Zij vragen zich af, of vrouwen in ogenblikken dat er werkelijk zeer veel op het spel staat, even doeltreffend als hun mannelijke collega's zullen kunnen reageren. Hoewel bij de uitgebreide geestelijke en lichamelijke keuring een gynaecologisch onderzoek, inclusief een vaginaal uitstrijkpreparaat, niet is vergeten, geloven zij dat enkele fundamentele fysiologische aspecten onvoldoende onderzocht of bekend zijn.

De vrouw is in de geslachtsrijpe periode maandelijks aan ingrijpende hormonale veranderingen onderhevig, en het staat vast dat veel vrouwen gedurende de tweede helft van de cyclus of tijdens de menstruatie minder oplettend zijn, meer ongelukjes hebben, prikkelbaarder of minder geconcentreerd zijn. In deze periode komen meer psychische stoornissen, misdaden, zelfmoorden, enz. voor. Tijdens de secretiefase vindt vochtretentie plaats. Hierdoor kan de intraoculaire druk toenemen, waardoor visusstoornissen kunnen ontstaan. Dysmenorroe is oorzaak van vele uren ziekteverzuim per jaar. Is bij de selectieproeven rekening gehouden met het tijdstip van de cyclus? Zijn er geen bruikbare astronauten afgekeurd omdat de onderzoeken in een voor haar ongunstig tijdstip van de cyclus vielen?

Het uitstellen of pijnloos maken van de menstruatie met orale gestagenen kan de oplossing niet brengen, daar het bekend is dat deze preparaten bijwerkingen kunnen hebben zoals misselijkheid, duizeligheid, enz. De invloed van de normale menstruele cyclus, van een kunstmatige anovulatore cyclus, van een pseudogaviditeit, van dysmenorroe op het handelingsvermogen van de vrouw en op het reactiepatroon in stress-situaties, de nauwgezetheid, het concentratievermogen, enz., zijn onvoldoende onderzocht terwijl er niets met zekerheid over bekend is.

Bij een lancering moet niet alleen de raket maar ook de inzittende in optimale conditie zijn. Bij de huidige stand van zaken is de optimale conditie van de astronaut, als deze van het vrouwelijk geslacht is, zowel in lichamelijk als in psychisch opzicht gezinszins gegarandeerd.

Literatuur: BETSON, J. R. en R. R. SECREST (1964) *Amer. J. Obstet. Gynec.* **88**, 421.

P. G. HART

INGEZONDEN

(Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie; deze behoudt zich het recht voor, de stukken te bekorten)

EEN GEVAL VAN HARTSTILSTAND NA ADRENALINE-INFILTRATIE TIJDENS HALOTHAAN-NARCOSE

Ter ondersteuning van het advies van DORLAS (1964) „geen halothaan bij de narcose toe te passen, wanneer de operateur adrenaline wil of moet gebruiken” menen wij melding te moeten maken van een geval, dat opmerkelijk overeenkomt met het onlangs door DE LANGE (1964) medegedeelde. Temeer werden wij door dit voorval getroffen omdat zich voordien — zonder toepassing van Fluothane — ten onzent na infiltratie met adrenaline nimmer een geval van hartstilstand had voorgedaan. Bij een vrouw van 51 jaar (Arch. 8007) was de diagnose carcinoma cervicis uteri (groep I) gesteld. Na radiologische voorbehandeling zou patiënte op 12 september 1962 een vaginale radicale totale extirpatie volgens Schauta ondergaan. Daartoe werd om 8.20 uur het perineum, het paracolpium en het paracervicale weefsel geïnfilteerd met 100 ml van een oplossing van procaine ($\frac{1}{3}$ pct) en adrenaline (1:200.000). Kort tevoren had de narcose een aanvang genomen, waarbij gebruik gemaakt werd van thiopental (Pentothal), suxamethonium (scoline), curare en halothaan (1 à 1,5 pct). Om 8.30 uur — na beëindiging van de infiltratie — bleek de bloeddruk niet meer te meten te zijn en waren de harttonen niet meer hoorbaar. De chirurg werd met spoed ontboden. Deze (collega F. J. VOORHUIS) was spoedig ter plaatse en verrichtte thoracotomie en hartmassage. Pas na intracardiale injectie van calciumgluconaat herstelde de hartfunctie zich, om 8.33 uur. Tot operatieve behandeling van het cervixcarcinoom werd pas na een maand overgegaan, nadat inmiddels gebleken was (collega TH. W. VAN WIJK), dat de hartfunctie daartoe geen contra-indicatie opleverde. De aard van de operatieve behandeling werd gewijzigd in een vaginale totale extirpatie met brede vaginale manchette, o.a. om van adrenaline-toediening te kunnen afzien. Halothaan werd tijdens deze ingreep niet toegediend. Het beloop was ongestoord. Twee weken na de operatie deed zich een korte periode van myocard-ischemie voor, waarvan de patiënte spoedig en volledig herstelde.

Literatuur: DORLAS, J. C. (1964) *Ned. T. Geneesk.* **108**, 606.
— LANGE, J. J. DE (1964) *Ned. T. Geneesk.* **108**, 364.

's-Gravenhage, 20 april 1964

J. L. MASTBOOM,
J. W. J. BRANDS

ENKELE ERVARINGEN MET DEPTROPINE (BRONTINE)

De Nederlandse fabrikant van Brontine noemt als indicatiegebied: chronische aspecifieke respiratoire aandoeningen (chronische bronchitis, asthma bronchiale, bronchiëctasieën, emphysema pulmonum) en natte rhinitides. De geadviseerde dosering bedraagt gemiddeld 2 mg per dag. De kleine vierkante grijze tabletjes bevatten per stuk 1 mg deprotropine.

In het prospectus van Brontine staan als contra-indicaties vermeld: glaucoom en prostaathypertrofie. Bijwerkingen worden niet vermeld, noch in de grote advertenties in het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, noch op de verpakking.

In het algemeen moet ik toegeven, dat Brontine een duidelijke secreetverminderende werking heeft bij patiënten met een chronische produktieve bronchitis. Hier volgen enkele